

<https://doi.org/10.26565/2220-8089-2025-48-11>

УДК 32:303.442.3

Віктор Володимирович Рубанов

професор, д. політ. н. Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, Харків, 61022
victor.rubanov@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6988-2705>

ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЮВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ІНДИКАТОРИ ЇЇ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ТА ІНТЕГРАТИВНОЇ ПРИРОДИ

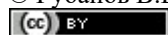
Обґрунтовується актуальність профільного дослідження проблем конституювання та реального функціонування політології як наукової та навчальної дисципліни. На основі попередніх теоретико-фундаментальних досліджень науковців та емпіричних фактів, які існують, здійснюється спроба концептуального обґрунтування міждисциплінарної та інтегративної природи політичної науки, розглядаються історичні корені народження, становлення, подальшого розвитку та функціонування політології в Україні. Підкреслюються особливості виникнення Харківської школи політичного аналізу, її роль в теоретико-фундаментальному та інституціональному становленні політології як міждисциплінарної та інтегративної наукової дисципліни. На конкретних прикладах розкривається не тільки значущість перших у світі праць з політології професорів Харківського університету Тихона Степанова та Андрія Каченовського в процесі становлення політологічної дисципліни, але й роль побудованих ними перших спеціалізованих профільних практично-прикладних інституцій університету в конституюванні політології як міждисциплінарної та інтегративної наукової дисципліни. Визначається, що якраз цей аспект політичної науки закладено у відомій її характеристиці Аристотелем як «королеви всіх наук». Більш того, в цьому відомому визначенні закладено не тільки суто теоретична характеристика природи політичної науки, а й її практично-прикладна значущість в навчальному процесі з підготовки майбутніх політологів – можливість інтегрувати, звести воедино розрізнені пласти знань, які були накопичені студентами за роки їх навчання фаху. Аргументується наукове значення знання історико-політологічного підґрунтя політології як науки та навчального курсу для політологів-практиків та політологів-науковців.

Ключові слова: наукова дисципліна, конституювання політології, політична філософія, міждисциплінарна та інтегративна природа

Як цитувати: Рубанов, В. В. 2025. Проблеми конституювання політичної наукової дисципліни як індикатори її міждисциплінарної та інтегративної природи. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Питання політології»* 48: 103-111. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2025-48-11>.

In cites: Rubanov, Victor. 2025. The Problem of Disciplinary Formation in Political Science as an Indicator of Its Interdisciplinary and Integrative Nature. *The journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series Issues of Political Science* 48: 103- 111. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2025-48-11> (in Ukrainian)

© Рубанов В.В., 2025.

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0

Актуальність дослідження проблем конституювання політології, її міждисциплінарної і інтегративної природи зумовлено, насамперед, тим, що в спеціалізованій літературі, особливо вітчизняній, об'єктивно бракує комплексних праць, де б спеціально розглядалися як історико-теоретичні, так і методологічні аспекти цієї проблематики. В зв'язку з цим, в науковій і навчальній роботі сучасного політолога це спричиняє появу цілої низки проблем, пов'язаних не лише з вирішенням питань природи політології, але і навіть з визначенням її наукового статусу взагалі. Яскравий тому приклад робота С. Куделі «Чи можлива в Україні політична наука?», де автор переконливо заявляє, що цю статтю присвячено науці, якої на думку багатьох політологів-першокурсників, не існує, і що політична наука в Україні досі не виникла (Куделя 2012: 24).

Свою позицію науковець аргументує тим, що політологія в Україні є глибоко провінційною псевдонаукою, в якій особисті судження нерідко підміняють теоретично обґрунтовані висновки, а замість чітких наукових гіпотез пропонують суміш абстрактних тез і узагальнень» (Куделя 2012:24).

Ми цілком поділяємо думку С. Куделі про те, що задля формування в Україні якісного політологічного наукового знання вітчизняні науковці мають сьогодні кардинально змінити та доповнити дослідницькі методи й джерела отримання наукового знання політологією, увести в коло її проблем питання публічної політики (Куделя 2012: 26). Але ми категорично не можемо погодитися з висновками цього автора, що політологічної науки в українському суспільстві сьогодні немає взагалі. Якраз навпаки. Вона, на наш погляд, існує і реально функціонує сьогодні не лише в Україні, але і у всьому світі. До того ж не як псевдонаука, про яку пише С. Куделя, а саме як міждисциплінарна, інтегративна за своєю природою самостійна наукова дисципліна, яка, до речі, вперше в такому статусі реально виникла і почала самостійно функціонувати не в США, як це прийнято вважати, а якраз в Україні, вже в 1830-х роках. Інша справа, що політологія, як і будь-яка наука, в процесі конституювання має свої специфічні проблеми дисциплінарного оформлення і розвитку, які обов'язково потрібно не тільки вивчати, але й розв'язувати, оскільки саме невирішеність цих питань негативно впливає не лише на

якість її реального функціонування як самостійної наукової дисципліни, але й на наші уявлення про її реальну природу і науковий статус.

Тож **мета** цієї статті – спробувати визначити основні проблеми конституювання політології, які, як буде нами доведено в подальшому, були і залишаються не тільки внутрішніми і зовнішніми джерелами її становлення і розвитку як самостійної наукової та навчальної дисципліни, але й основними індикаторами реального прояву її міждисциплінарної та інтегративної природи.

І це тим більш необхідно здійснити, якщо враховувати, що у профільній вітчизняній та зарубіжній літературі вже зроблені перші кроки до вирішення цієї актуальної і малодослідженої проблеми. Так, наприклад, відомий вітчизняний вчений М. І. Сазонов, не претендуючи на вичерпну характеристику міждисциплінарної та інтегративної природи політології, тим не менш, пише, що перш за все уявляється досить обґрунтованим вважати політичну філософію і політичну соціологію філософсько-політичним і соціолого-політичним знанням. І, що у реальному житті немає чистих політичних учених, політичних філософів чи то чистих експертів, оскільки вони мимоволі змушені вдаватися в дотичні сфери (Сазонов 1998: 16, 19). При цьому слід зауважити, продовжує цю думку М. І. Сазонова інший знаний український вчений – Ф. М. Кирилюк, що з кінця ХХ століття і впродовж нинішнього спостерігається тенденція до інтеграції всіх субдисциплін політологічної науки. Постійне інтелектуальне взаємопроникнення зближує окремі напрями дослідження в рамках однієї наукової дисципліни і цим самим сприяє як швидкому розвитку теоретичних досягнень, так і перетинанню міждисциплінарних меж (Кирилюк 2009: 23). А сучасні дослідники П. М. Лісовський і Ю. П. Лісовська, підсумовуючи результати розвитку вказаних процесів, стверджують що сьогодні «політична наука» перетворилася на розвинуту систему політичних знань і отримала статус, позначений ще видатним давньогрецьким філософом Аристотелем як «королева всіх наук» (Лісовський, Лісовська 2021 : 7).

Повністю поділяючи положення і висновки вказаних попередніх дослідників, тим не менш відзначимо, що і зарубіжні і вітчизняні вчені, характеризуючи природу і

статус політології, солідарні в тому, що у предметному відношенні процес її конституювання як самостійної, спеціалізованої міждисциплінарної та інтегративної наукової дисципліни є не тільки статусно результативним, але й досить складним і багатоплановим вже з самого моменту його виникнення (Catlin 1957: 2). Це зумовлено насамперед тим, що в предметі політології головний інтерес і водночас основну складність для аналізу її природи і статусу становлять не його елементи, а внутрішні і зовнішні зв'язки, що здійснюються у вказаній єдності (Бех 2016: 237), які, не тільки дозволяють, на наш погляд, дослідити і визначити її міждисциплінарну і інтегративну природу та відповідні її індикатори, а й успішно аналізувати реальні проблеми конституювання політології як саме окремої спеціалізованої наукової дисципліни. Виходячи з цього, можна вважати, що першою такою проблемою процесу конституювання політології як окремої спеціалізованої наукової дисципліни, а, відповідно, і індикатором її міждисциплінарної і інтегративної природи, були і залишаються питання її диференціації не тільки з природничими науками, про що завжди згадують усі науковці, але й проблема демаркації її предметних меж щодо політичної філософії, про що, на жаль, мало хто пише. Разом із тим, остання, як свідчить сама практика, змогла конституюватися як самостійний напрямок практичної філософії лише наприкінці XIX – початку XX ст. Англійський політичний вчений і філософ Джордж Катлін (1896-1979) в роботі «Політична теорія: що це таке?» з цього приводу пише: «Політика, як і Галлія, поділена на три частини. Від політичної практики, принаймні в теорії, ми відокремимо теорію. Але сама теорія поділена на політичну науку та політичну філософію. Саме тому, на думку Джорджа Катліна, «Невизначеність використання (предметів філософії і політології – В. Р.) ускладнює їхнє обговорення» (Catlin 1957: 2).

У зв'язку з цим, відзначимо, що починаючи ще з часів античності протягом багатьох століть політична філософія дійсно розглядалась науковцями як тотожна політичній науці й розумілась як певне універсальне дослідження людського суспільного буття. До неї, до речі, відносили й економіку, соціологію, соціальну психологію та інші сфери знання. Сьогодні у процесі диференціації знання ситуація

змінилася, утвердилось, і не тільки серед вчених-політологів, уявлення про те, що політична наука відокремилась від політичної філософії, ставши своєрідною сполучною ланкою між нею (тобто філософією) і політикою. Погодитися з цією думкою можна лише частково, якщо вважати політичну філософію *верхнім, методологічним «поверхом» системи політичного знання*» (Суліма 2006: 14).

Саме така позиція дає змогу уникнути крайнощів ототожнення політичної філософії з політичною наукою або, навпаки, їх повного протиставлення. Це пояснюється, насамперед тим, що політична філософія, вивчаючи політичне життя, вирішує наукові проблеми, пов'язані з формуванням знання про політичну діяльність, описом, поясненням і розумінням процесів політичного розвитку, розробкою концептуального апарату політології, методології і методів політологічного дослідження. Внаслідок цього ми отримуємо відповіді на запитання: «Що пізнається?» і «Як пізнається?». Таким чином, ми вирішуємо якраз *гносеологічні* (або по-іншому – епістемологічні) завдання, які в сукупності й формують фундаментальний рівень системи політичного знання. Як слушно, підкреслює Євген Суліма, тільки політична філософія може претендувати на синтез наших знань про світ політики, включаючи всі його суперечності, закономірності та способи досягнення такого політичного порядку, який відповідав би найбільшою мірою вимогам людської гідності та справедливого світоустрою. На відміну від політичної теорії, політична філософія звертається до сенсу політичних дій людини в контексті суспільного життя. В основі її ставлення до світу політики – ціннісна заангажованість. Таким чином, на думку Є. Суліми, саме політична філософія *відкриває* складний історичний процес формування системи політичного знання і в своєму розвитку цей процес знову повертається до свого коріння (Суліма 2006: 14).

Водночас політологія відрізняється від політичної філософії якраз тим, що вона вивчає проблеми, пов'язані з *перетворенням* політичної дійсності, аналізом шляхів і засобів цілеспрямованого впливу на політичні процеси. Це «сфера» прикладної політології. Головне у ній – орієнтація на *практичну користь*, а не на приріст знання. Якраз тому прикладна політологія завжди «проблемно орієнтована» або «орієнтована на клієнта». Вона займається дослідженням конкретних політичних подій. Відповідно,

якщо спробувати визначити місце політичної філософії у системі знання, то можна сказати словами Євгена Суліми, що вона, «займає вищий рівень, який охоплює методологічні й світоглядні проблеми політичного знання, що зумовлює стик політичного знання з філософією. Наступний за ним «середній рівень» – це політична теорія, або «загальна» політологія, слідом за якою вже йде прикладна політологія. Наведені нами теоретико-методологічні положення та висновки відомого українського вченого Євгена Суліми є дуже цінними, оскільки в цьому випадку філософія не лише не протиставляється політології як науковій та навчальній дисципліні, а навпаки, органічно забезпечує її філософські засади якраз як міждисциплінарної, інтегративної наукової та навчальної дисципліни, куди на правах політичних субдисциплін (завдяки її міждисциплінарної, інтегративної природи) входять і економічні, і соціологічні і психологічні та інші галузі соціально-гуманітарні знання. В цих умовах, підкреслює Джордж Катлін, немає значення які терміни ми використовуємо, проте має значення що це вживання має бути несуперечливим (Catlin 1957: 2). Однак, на думку Дж. Катліна, за кількома інтелектуально важливими параметрами політичну науку як одну зі складових частин політичної теорії неможливо відрізнити і від соціології (Catlin 1957: 3). Таким чином, в політології другою, дуже актуальною, але малодосліджуваною проблемою її конституювання як окремої, спеціалізованої міждисциплінарної та інтегративної наукової дисципліни, була і залишається проблема демаркації її предметних меж з іншими суспільними науками, зокрема з соціологією, політичною економією та правом. Яскравим тому підтвердженням є те, що в різних країнах політологія відома під безліччю назв: *політична наука, дослідження уряду, політична соціологія, громадське управління, політична економія тощо*. Разом із тим, як слушно відзначає Джордж Катлін, щоб показати стосунки між політичною теорією і практикою або щоб сказати, що той, хто професійно займається предметом, повинен одночасно бути і соціологом, і політичним ученим (Catlin 1957: 8).

Однак успішне розв'язання цих проблем дисциплінарного конституювання політології суттєво стримує, як нами буде доведено, якраз недосліджуваність питань

співвідношення та взаємозв'язок політології не лише з філософією і соціологією, але й з правом, історією і економічною наукою. Відповідно, в ситуації, яка склалася, дуже важливе теоретико-методологічне значення в дослідженні вказаних нами проблем мають зауваження Дж. Сарторі, який вважав, що починаючи з XIX століття і до Другої світової війни термін «політична наука» означав дисципліну, в якій домінували насамперед юридичні та історичні підходи, а «модельним прототипом є економічна наука» (Сарторі 2011: 6).

Такий самий підхід в аналізі та характеристиці міждисциплінарної інтегративної природи політології використовує і сучасний іспанський політолог Х. Коломер, який з цього приводу пише, що був щасливий, дізнавшись, що Сарторі завжди стверджував, що модельним прототипом політології є економічна наука. Х. Коломер дотримувався тієї самої думки і вважав, що соціальні науки можуть багато запозичити з економіки (Коломер 2011: 9)..

Саме тому, якщо говорити про час виникнення у світі такого специфічного явища і поняття як міждисциплінарна, інтегративна політологічна наука та навчальна дисципліна, то потрібно, на наш погляд, мати на увазі те, що точкою відліку *процесу її реального конституювання* став початок 30 років XIX століття, а не 1857 рік, як це прийнято вважати, коли американський вчений німецького походження Френсис Лейбер починає читати курс політології в Колумбійському коледжі, а в 1880 році у цьому самому коледжі створюється перша школа політичної науки (Семке 2009: 36).

У зв'язку з цим, виникає питання: якщо дійсно вважати, що точкою відліку процесу реального конституювання політології як наукової та навчальної дисципліни став початок 30-х, а ні кінець 50-х років XIX століття, то які для цього існують, крім сказаного, теоретико-методологічні та інституціональні підстави?

Відповідаючи на це складне і малодосліджене питання, зазначимо, по-перше, те, що навіть враховуючи вже існуюче попередження вчених про те, що спроба ізоляції від американської політичної науки була б провінційним курйозом (Коломер 2011: 11), тим не менш вважаємо за необхідне стверджувати, що сам процес конституювання політології як окремої спеціалізованої наукової дисципліни є явищем міжнародним за змістом і національним за формою. Тобто сам факт

виникнення в США політології як наукової дисципліни не є тільки суто «американським феноменом». А тому, при всієї повазі до Френсиса Лейбера і його безумовним суттєвим внеском у розвиток політології як саме окремої спеціалізованої міждисциплінарної, інтегративної наукової дисципліни, зокрема у роботі «Історія і політична наука: необхідні дослідження у вільних країнах» (Lieber 1994 : 21-32), потрібно відзначити, що він не є єдиним ученим, хто це реально зміг реалізувати в XIX столітті, оскільки наукова діяльність і в цей період часу розвитку суспільства була явищем колективним.

Відповідно, по-друге, що не менш важливо, вказана специфічна особливість конституювання політології як окремої спеціалізованої міждисциплінарної, інтегративної наукової та навчальної дисципліни полягала у її дисциплінарному оформленні не тільки і не стільки в США, як це прийнято вважати, але й і в інших країнах світу, в тому числі і в Україні. До того ж, заради об'єктивності, слід знову ж таки відзначити той факт, що за часом вказану авторську концепцію Френсис Лібер сформулював у своїх працях значно пізніше, ніж це зробив професор кафедри політичної економії Харківського імператорського університету Тихон Степанов (1795-1847) в роботі «Мова о сутності, важливості та призначенні політичних наук». Саме в цій профільній науковій праці Т. Степанов, використовуючи суто авторське бачення сутності предмета, методів, процедур, норм та суб'єктів політичної науки, вперше у світі – у 1833 році реально обґрунтував народження поряд із політичною економією спеціалізованої самостійної наукової дисципліни про політику, яка є за своєю природою міждисциплінарною та інтегративною. Яскравим свідченням тому є, по-перше, його оригінальні положення і висновки про те, що «в освічених державах звернено найбільшу увагу на статистику, науку, що містить у собі дорожочинні факти політичного життя держав» (Степанов 1833: 33). А, по-друге, Тихон Степанов вважав за потрібне додати до цього те, що «оскільки суспільства мають подвійне життя, то й закони для них підлягають дослідженню двох наук: це політична економія і політика (тобто політологія-В. Р.). Перша, на думку вченого, відкриває закони фізичного життя держав, тобто закони багатства, а друга показує закони їх морального життя, чи освіченості взагалі (Степанов 1833 : 23).

Разом із тим, Т. Степанов відзначає й те загальне, що об'єднує аналізовані ним наукові дисципліни: «Справа політичної економії, так само як і політики, полягає в тому, щоб розгадати основні стихії двоїстого народного життя й відкрити спільні для них закони. Однак ці дві науки мають між собою найтісніший зв'язок і мають одна за одною корисний, або шкідливий вплив. Із цієї самої причини в політичній економії іноді торкаються предметів політики, а в політиці згадують про предмети, що становлять власне сферу політичної економії» (Степанов 1833 : 39).

А характеризуючи потрібні рівні дослідження політичних проблем, Т. Степанов особливе підкреслює, що одна тільки взаємна згода теоретиків і емпіриків може сприяти швидкому й правильному розвитку науки і водночас може вберегти долю людей і народів від несприятливих, раптових змін (Степанов 1833 : 31).

Більш того, пріоритетна роль українських учених в конституюванні політології як наукової та навчальної дисципліни зумовлена, як вже відзначалося, не тільки часом, але й конкретними напрямками їх організаційно-професійної діяльності в реалізації навчального та наукового процесів в університеті, а також змістом їхніх наукових праць, які вони в той час оприлюднили. Мається на увазі, насамперед те, що оригінальні положення і висновки Т. Степанова про предмет, методи, завдання, міждисциплінарну та інтегративну природу політичної науки підтримав і розвинув у своїх працях «Погляд на історію політичних наук в Європі» (1859р.) (Каченовський 1859:140) та «Про сучасний стан політичних наук на заході Європи і в Росії» (1862 р.) (Каченовський 1862 : 172) ще один видатний, на наш погляд, харківський учений і колега Т. Степанова по морально-політичному факультету Харківського університету, – Дмитро Іванович Каченовський (1827-1872). Будучи професором з міжнародного права і провісником, як називали його сучасники, позитивного напряму в методології політичного аналізу, він став (як показує зміст його наукових праць і практичної діяльності) і одним із перших учених у світі, хто реально вплинув на процес конституювання політології як окремої спеціалізованої наукової та навчальної дисципліни. Головне його переконання полягало насамперед в тому, що поряд із правом, обов'язково повинна

функціонувати і політична наука, яка пов'язана з ним, але має свій предмет, методи процедури та самодостатні суб'єкти дослідження, і що політичні науки в силу їх самої природи охоплюють не всі людські дії, а тільки ті, що мають вплив на публічні інтереси. Він також дотримувався думки що державний устрій і управління слугують головним предметом політичних наук, що вони розглядають всі акти поставлених в суспільстві влад, законотворчі, виконавчі та судові (Каченовський 1862 : 41).

Таким чином, резюмує вчений, «політичні науки, не наближаючись до математики за точністю, заслуговують, принаймні, назви достовірних, управлінських, практичних наук» (Каченовський 1862 : 71).

У зв'язку з цим, «політичні науки, за їхнім призначенням, природою предмета не можуть бути суто описовими науками, як зоологія, або ботаніка» (Каченовський 1862 : 55). І, в цьому плані, на думку Д. Каченовського, саме статистика є невичерпним джерелом живого досвіду; вона дає дорогий цінний посібник для перевірки панівних понять і теорій, без неї важко досягнути достовірних висновків щодо успіху або невдачі нових законодавчих заходів та реформ. Спираючись на факти, здобуті історією і статистикою, можна вивчати політичний світ та окремі його частини до подробиць (Каченовський 1862 : 49). Саме тому, писав Д. Каченовський у своїх наукових звітах, після перебування за кордоном, в «Англії я стежив за політичною практикою; у Франції постійно відвідував засідання Академії моральних і політичних наук, а з відкриттям публічних курсів у листопаді 1858 року я почав щодня відвідувати лекції у Сорбонні вивчати історію та філософію в Парижі, навіть літературу» (Каченовський 1860 : 25).

Як бачимо, є всі підстави, по-перше, стверджувати про пріоритетну роль саме харківських учених Т. Степанова та Д. Каченовського в теоретико-методологічному та інституціональному конституюванні політології як окремої спеціалізованої міждисциплінарної та інтегративної наукової та навчальної дисципліни, в якій домінували насамперед юридичні та історичні підходи, а модельним прототипом якраз стала економічна наука. Тим самим, своїми професійними теоретичними та практичними досягненнями того часу українські вчені не тільки вплинули на загально-світовий процес формування теорії та методології політичного аналізу, але й стали,

завдяки теоретико-прикладному змісту їхніх наукових праць та професійній діяльності, засновниками функціонування Харківської школи політичного аналізу, яка не лише активно функціонує до цих пір, вирішуючи соціально-політичні проблеми розвитку сучасної України, але й являє собою центр фахової професійної підготовки вчених-політологів, який має міжнародний авторитет.

По-друге, що не менш важливо, політологічні наукові праці Т. Степанова та Д. Каченовського за часом їхнього виникнення були оприлюднені *набагато раніше, ніж* праці Френсиса Лібера або стаття знаного італійця Гаetano Моска «Елементи політичної науки», яка вийшла лише у 1896 році, але до цих пір чомусь вважається, за формою і за змістом, – першою роботою з політології. («Правлячий клас» (1896) – відома праця італ. вченого, юриста, одного з основоположників нової політ. науки Гаetano Моска..)

І, нарешті, *по-третє*, саме в роботах Т. Степанова та А. Каченовського, а не в працях Ф. Лібера або Г. Моска, вперше в профільній науковій літературі зафіксована і головна особливість політології як окремої спеціалізованої наукової та навчальної дисципліни – її *міждисциплінарна, інтегративна* природа. Мається на увазі не тільки сам факт того, що теоретико-методологічні основи політичної науки були вперше обґрунтовані фахівцями економістами та правниками з України, але й те, що саме в наукових працях Т. Степанова та А. Каченовського також вперше у світі зафіксовані міждисциплінарна, інтегративна природа політології, а в організаційній структурі Харківського університету її відповідні інституціональні ознаки – «факультет морально-політичних наук» та його профільна творча лабораторія – «Статистичний комітет».

Отже, підсумовуючи сказане, потрібно зазначити, що основними проблемами процесу конституювання політології як окремої спеціалізованої наукової та навчальної дисципліни, а відповідно, і індикаторами її міждисциплінарної і інтегративної природи, були і залишаються питання диференціації її предметних меж не тільки з природничими та соціальними науками, але й з філософією. При цьому результати проведеного нами аналізу показують, що філософія не лише не протиставляється політології як науковій та навчальній дисципліні, а навпаки, органічно

забезпечує її філософські засади якраз як окремої спеціалізованої міждисциплінарної, інтегративної наукової та навчальної дисципліни, куди на правах політичних субдисциплін (завдяки її міждисциплінарної, інтегративної природи), входять і економічні, і соціологічні і психологічні та інші галузі соціально-гуманітарні знання. А політологія, інтегруючи ці розрізнені знання в єдине ціле, забезпечує тим самим органічну цілісність реального функціонування всієї системи політологічного знання, його теоретико-прикладну релевантність та легітимність.

Таким чином, сучасна політологія як окрема спеціалізована наукова й навчальна дисципліна, яка має свій предмет, методи, процедури, норми та суб'єкти дослідження, пройшла дуже складний і суперечливий процес свого конституювання. З одного боку, цей процес, починаючи з 30-х років XIX століття завдяки зусиллям учених різних галузей наукового знання і країн, і насамперед, України, характеризується як завершальне виділення її з соціальних наук, як окремої спеціалізованої наукової та навчальної дисципліни, в якій дійсно, як слушно визначали Дж. Сарторі і Х. Коломер, домінують насамперед юридичні та історичні підходи, а модельним прототипом є економічна наука. А з іншого боку, з середини XX століття політологія починає реально функціонувати вже як саме «королева всіх наук». Тобто, не тільки як цілісна система теоретико-фундаментального, інструментально-емпіричного та практично-прикладного рівнів дослідження політичних проблем, але й як відповідна цілісна система продукування міждисциплінарного, інтегративного за своєю природою наукового політологічного знання. Тим самим, політичне знання та сам процес пізнання **взаємодіють** з іншими видами суспільного пізнання, а взаємодіючи, **уточнюють** свою системну міждисциплінарну, інтегративну самобутність, співвідносячи себе з іншими формами соціально-гносеологічної активності людини. Саме в цьому полягає не тільки суто теоретична характеристика природи політичної науки, але й її практично - прикладна значущість в навчальному процесі з підготовки майбутніх політологів – це можливість реально інтегрувати, зводити воедино розрізнені пласти наукових галузевих знань, які були накопичені студентами за роки їх навчання фаху в спеціалізованому навчальному

закладі для своєї майбутньої професійної політологічної діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Куделя, С. 2012. Чи можлива в Україні політична наука? *Критика*. Ч. 1–2 (171–172): 24–25.
2. Сазонов, М. І. 1998. Предмет і методи політології. *Політологія*. Навч. посібник для вузів / Упоряд. та ред. М. Сазонова. Харків. Фоліо. 735 с.
3. Кирилук, Ф. М. 2009. Розділ 1. Історичні та теоретичні основи конституювання політології як науки і навчальної дисципліни. *Новітня політологія*: навч. пос. (для студ. вищ. навч. закл. К.: Центр учбової літератури. 564 с. : 6-23. URL.: https://duikt.edu.ua/uploads/1_708_51006326.pdf
4. Лісовський, П. М., Лісовська, Ю.П. 2021. *Політологія*: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Кондор». 228 с. URL.: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/naukovi_vydannia/politologiya_compressed.pdf
5. Catlin, G.E.G. 1957. Political Theory: What is It? *Political Science Quarterly* 72 (March): Oxford University Press: 1-29 <https://doi.org/10.2307/2145356>
6. Бех, В. 2016. Предмет політології як проблемне поле політичних досліджень. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. Вип. 3-4. Київ: 229-240. URL.: https://apiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/bekh_predmet.pdf
7. Суліма, Є. 2006. Становлення політичної філософії та проблеми її наукового статусу. *Політична філософія*: Підручник /За ред. Є.М. Суліми. К.: Знання, С. 9-17.
8. Сарторі, Дж. 2011. Куди рухається політична наука? *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Питання політології»* 949: 6-8.
9. Коломер, Х. 2011. Політична наука рухається вперед, але звивистими шляхами: відповідь Джованні Сарторі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Питання політології»* 949: 9-11.
10. Семке, Н. М. 2009. *Політологія. Модульний курс*: навч. посібник. Х.: Торсинг плюс. 384 с.
11. Liber, F. 1994. History and Political Science, Necessary Studies in Free Countries. *Discipline and History. Political Science in the United States* / ed. by James Farr and Raoumond Seidelman. Michigan Univ. of Michigan Press: 21-32. URL.: https://books.google.com.ua/books?id=e9_jbbroRHsC&pg=PA21&hl=ru&source=gbp_toc_r&cad=1#v=onepage&q&f=false
12. Степанов, Т. 1833. Речь о сущности, важности и назначении политических наук, произнесенная в Торжественном Собрании Императорского Харьковского университета. э. о. профессором Политической экономии и Дипломатии Тихоном Степановым 30 августа

1833 года. Харьков: Университетская типография., 64 с.

13. Каченовский, Д. И. 1859. Взгляд на историю политических наук в Европе. IV. М.: Тип. Каткова, 142 с.

14. Каченовский, Д. И. 1862. О современном состоянии политических наук на Западе Европы и России. Речь, написанная для произношения в торжественном собрании Императорского

Харьковского университета, 1862 года, ординарным профессором Д. Каченовским. Харьков. В университетской типографии. 172 с.

15. Каченовский, Д. И. 1860. Отчет о путешествиях по Западной Европе профессора Д. Каченовского в 1858-59 годах. Харьков. В университетской Типографии. 48 с.

Стаття надійшла до редакції 1.09.2025

Стаття рекомендована до друку 10.10.2025

Статтю опубліковано 30.12.2025

Використання штучного інтелекту: Автор засвідчує, що під час проведення дослідження та підготовки цього рукопису генеративний штучний інтелект не використовувався

Victor Rubanov

Professor of the Department of Political Science, Kharkiv National University

V.N. Karazin. Svoboda Sq, Kharkiv, 61022, Ukraine.

victor.rubanov@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6988-2705>

THE PROBLEM OF DISCIPLINARY FORMATION IN POLITICAL SCIENCE AS AN INDICATOR OF ITS INTERDISCIPLINARY AND INTEGRATIVE NATURE

The relevance of profile research into the problems of the constitution and real functioning of political science as a scientific discipline is established. Based on the latest theoretical and fundamental research of scientists and real empirical facts, as it appears, an attempt is being made to conceptually explain the interdisciplinary and integrative nature of flight biology as a scientific dissertation. chicks. The renowned author, for the first time in scientific literature, reveals the peculiarities of the Kharkiv school of political analysis, its role in the theoretical-fundamental and institutional development of political science itself disciplinary and integrative scientific discipline. In conclusion, it reveals not only the significance of the world's first political science professors Tikhon Stepanov and Andriy Kachenovsky in these processes, but also the role of the first specialized professional practical about applied institutions of the university in constitutional political science as an interdisciplinary and integrative scientific discipline.

In realizing this goal, the author points out that this very aspect of political science is embedded in Aristotle's well-known characterization as «the queen of all sciences». Moreover, according to the author's opinion, in this very fact, there is not only a theoretical characteristic of the nature of political science, but also a practical - applied significance in the initial process of training future political scientists ів – the ability to integrate, to bring together disparate layers of knowledge, such as were accumulated by students for the hardships of their studies in science. First of all, this is due to the fact that a certain proportion of them reflect on the current problems of the domestic and international political present, without even mentioning the basic achievements of political scientists of Ukraine and, in particular, the Kharkiv School of Political Science. Therefore, the proposed article may be useful for current and future political scientists.

Key words : *problems of constitutional political science, interdisciplinary and integrative nature of political science as a scientific discipline.*

REFERENCES

1. Kudelya, S. 2012. Is political science possible in Ukraine? *Criticism* P. 1–2 (171–172): 24–25 (in Ukrainian)
2. Sazonov, M. I. 1998. Subject and methods of political science. *Political science*. Textbook for universities / Compiled and edited by M. Sazonov. Kharkiv: Folio. 735 с. (in Ukrainian)
3. Kyrylyuk, F. M. 2009. Chapter 1. Historical and theoretical foundations of the constitution of political science as a science and academic discipline. Modern political science: teaching material (for students of higher education, ed. Kyiv: Center for Educational Literature. 564 p. 6–23. URL.: https://duikt.edu.ua/uploads/1_708_51006326.pdf (in Ukrainian)

4. Lisovsky, P. M., Lisovska, Y.P. 2021. Political Science: Textbook. Kyiv: Condor Publishing House. 208 p. URL.: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/naukovi_vydannia/politologiya_compressed.pdf
5. Catlin, G.E.G. 1957. Political Theory: What is It ? *Political Science Quarterly* 72 (March): Oxford University Press: 1-29 <https://doi.org/10.2307/2145356> (in Ukrainian)
6. Bekh, V. 2016. The subject of political science as a problematic field of political research. *Scientific notes of the Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine*. Iss.3-4. Kyiv: 229-240 URL.: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/bekh_predmet.pdf (in Ukrainian)
7. Sulima, E. 2006. The formation of political philosophy and the problems of its scientific status. *Political philosophy: Textbook.* / Ed. by E.M. Sulima. K.: knowledge: 9-17 (in Ukrainian)
8. Sartori, J. 2011. Where is political science headed? *The journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»* 949: 6-8 (in Ukrainian)
9. Colomer, H. 2011. Political science moves forward, but in winding paths: a response to Giovanni Sartori *The journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»* 949: 9-11.
10. Semke, N. M. 2009. Political Science. *Modular course: textbook*. Kh.: Torsing Plus. 384 p. (in Ukrainian)
11. Liber, F. 1994. History and Political Science, Necessary Studies in Free Countries. *Discipline and History. Political Science in the United States* / ed. by James Farr and Raoumond Seidelman. Michigan Univ. of Michigan Press: 21-32. URL.: https://books.google.com.ua/books?id=e9_jbbroRHsC&pg=PA21&hl=ru&source=gbv_toc_r&cad=1#v=onepage&q&f=false (in Ukrainian)
12. Stepanov, T. 1833. Speech on the essence, importance and purpose of political science, delivered at the Solemn Assembly of the Imperial Kharkiv University. e. at. by Professor of Political Economy and Diplomacy Tikhon Stepanov on August 30, 1833. Kharkiv: University printing house. (in Ukrainian)
13. Kachenovsky, D. I. 1859. View of the history of political science in Europe. IV. M.: Type. Katkova. 142 p.
14. Kachenovsky, D. I. 1862. About the current state of political science in Western Europe and Russia. A speech written to be delivered at the solemn assembly of the Imperial Kharkiv University in 1862 by ordinary professor D. Kachenovsky. Kharkov. In the university printing house 172 p. (in Ukrainian)
15. Kachenovsky, D. I. 1860. Report on travels in Western Europe by Professor D. Kachenovsky in 1858-59. Kharkov. In the university printing house. 48 p. (in Ukrainian)

The article was received by the editors 1.09.2025.

The article is recommended for printing 10.10.2025

Article published 30.12.2025

Use of Artificial Intelligence: The authors certify that no generative artificial intelligence tools were used in the conduct of the research or in the preparation of this manuscript